

HISTORIA I KULTURA ZIEMI SŁAWIEŃSKIEJ

T. VII

GMINA SŁAWNO

FUNDACJA „DZIEDZICTWO”

HISTORIA I KULTURA ZIEMI SŁAWIEŃSKIEJ

TOM VII

GMINA SŁAWNO

Redakcja:

WŁODZIMIERZ RĄCZKOWSKI
JAN SROKA

SŁAWNO 2008

ABSTRACT. Włodzimierz Rączkowski, Jan Sroka (eds), *Historia i kultura Ziemi Sławieńskiej*, t. VII: *Gmina Sławno* [History and Culture of the Sławno region, vol. VII: Sławno Community]. Fundacja „Dziedzictwo”, Sławno 2008. pp. 371, figs 102, colour tabl. 44. ISBN 978-83-7591-046-9. Polish text with German summaries.

These are studies of aspects of history and culture of the Sławno region [Pomerania, Poland]. These papers refer to nature and history of the region which is virtually unknown for most of Polish current citizens. It is hard to build a society without roots and without history, without knowledge about their homeland. People who have lived here for over 50 years do not understand the cultural landscape which has been created and constructed for centuries. The aim of the collection of paper is to bring the nature and history nearer. The knowledge about the past of the region will allow to understand the landscape and protect it as well as create a new social approach to the future.

© Copyright by Włodzimierz Rączkowski, Jan Sroka 2008
© Copyright by Authors

Na okładce: Dwór w Kwasowie, chromolitografia z albumu Alexandra Dunckera, *Die Ländlichen Wohnsitze, Schlösser um Residenzen der Ritterschaftlichen Grundbesitzer in der preussischen Monarchie nebst den Königlichen Familien-, Haus-Fideicommiss- und schatull -Gütern in Naturgetreuen, Künstlerisch Ausgeführten, farbigen Darstellungen nebst begleitendem Text*, Berlin T. III, 1860/1861.

Tłumaczenia na język niemiecki: *Brygida Jerzewska*

Redaktor: *Katarzyna Muzia-Ceglarz*
Skład i łamanie: *Eugeniusz Strykowski*

Konferencję oraz publikację sfinansowano ze środków Urzędu Gminy w Sławnie przy wsparciu Starostwa Sławieńskiego

Wydawca/Herausgeber: Fundacja „Dziedzictwo”, 76-100 Sławno, ul. A. Cieszkowskiego 2
Wydawnictwo „Region”, 81-574 Gdynia, ul. Goska 8
www.region.jerk.pl

ISBN: 978-83-7591-046-9

Druk/Druck: Totem – Inowrocław

Spis treści

JAN SROKA (Sławno), WŁODZIMIERZ RĄCZKOWSKI (Poznań), <i>Paradoksy bogactwa (nie?)szczęśliwej gminy: wady zaletami czy zalety wadami?</i>	7
WOJCIECH STEFANOWSKI (Sławno), <i>Kilka słów o gminie Sławno</i>	17
WACŁAW FLOREK, JERZY JONCZAK, CELESTYNA PRINC (Słupsk), <i>Denudacja odpływowa w dolinie Wieprzy</i>	25
EWA GÓRSKA, JACEK ANTCZAK (Słupsk), <i>Awifauna lęgowa gminy Sławno, jej zagrożenia i ochrona</i>	37
MICHAŁ ŻMUDA (Kórnik), <i>Wstępna inwentaryzacja fauny okolic Sławna</i>	71
ZBIGNIEW SOBISZ (Słupsk), <i>Parki gminy Sławno</i>	87
IGNACY SKRZYPEK (Koszalin), <i>Najdawniejsze dzieje gminy Sławno</i>	109
KRZYSZTOF CHOCHUŁ (Słupsk), <i>Powiat sławieński w zasobach Archiwum Państwowego, Oddział w Słupsku</i>	185
ANDRZEJ CHLUDZIŃSKI (Pruszcz Gdański), <i>Nazwy miejscowe gminy Sławno</i>	197
MARIA WITEK, WALDEMAR WITEK (Szczecin), <i>Budownictwo administracji leśnej w gminie Sławno</i>	233
WOLFRAM SUHR (Hohenfelde, Niemcy), <i>Diedrich Suhr – Architekt und Seine Bauten in Schlawe in Pommern, 1921–1929</i>	271
KONSTANTY KONTOWSKI (Darłowo), <i>Cmentarze gminy Sławno</i>	297
MARGARETA SADOWSKA (Sławno), <i>Wspomnienie o Edwardzie Puplu (1911–1991)</i>	319
LIDIA WRÓBLEWSKA (Poznań), <i>„Sobota na grodzisku”... kłopotliwy podarunek?</i>	327
ELŻBIETA FLOREK (Słupsk), <i>Wzrost potencjału turystycznego gminy Sławno w aspekcie wykorzystania cennych obszarów przyrodniczo-krajobrazowych i kulturowych</i>	341
Indeks osób	357
Indeks nazw geograficznych	363
Lista adresowa Autorów	369

Parki gminy Sławno

ZBIGNIEW SOBISZ (Słupsk)

Wstęp i uwagi metodyczne

Według inwentaryzacji z lat powojennych na Pomorzu Środkowym zarejestrowano 418 parków (Wendlandt, Andruszkiewicz, Szlągowska 1992). Zakładano je w sąsiedztwie dworów należących do wielkich rodów niemieckich (Duncker 1857–1884; Neuschäffer 1994). Część założeń parkowych na terenie gminy Sławno zakładano na istniejących zadrzewieniach leśnych lub śródpolnych enklawach leśnych.

Praca przedstawia stan zachowania parków gminy Sławno objętych ochroną zabytkową i założeń parkowych nieujętych w rejestrach zabytków. Parki te powstawały od pierwszej połowy XVIII wieku do drugiej połowy XX wieku i zasługują na uwagę nie tylko ze względu na dobrze zachowaną infrastrukturę i architekturę parkową, ale również na udział interesującej dendroflory i gatunków zielnych.

Badania nad florą roślin naczyniowych parków podworskich prowadzono w latach 2006–2007. Poza szczegółowymi spisami florystycznymi, mierzono obwody okazałych drzew na wysokości 130 cm od ich podstawy (pierśnica). Nazewnictwo roślin naczyniowych podano za Mirkiem i in. (2002). Nomenklatura odmian i form botanicznych oraz mieszańców jest zgodna z dziełem Senety i Dolatowskiego (2002).

W charakterystyce parków za nazwami miejscowości podano numer ewidencyjny i datę wpisu do rejestru zabytków według Zachodniopomorskiego Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Szczecinie. Brak numerów oznacza, że obiekt nie jest w rejestrze zabytków. W nawiasach zapisano kursywą niemiecką nazwę miejscowości obowiązującą do 1945 roku (Kaemmerer 1988; Białecki 2002).

1. Charakterystyka parków

Noskowo (*Notzkow*) (A 241, 12.03.1987)

Park został założony w drugiej połowie XIX wieku w stylu krajobrazowym, naturalistycznym. Od XV wieku właścicielami Noskowa byli von Natzmerowie. W 1656 roku sprzedali część dóbr Jürgenowi Siegmundowi von Zitzewitz. W 1729 roku dobra sprzedane zostały wdowie Annie Margarethe von Somnitz. W 1735 roku Christian Heinrich von Kleist odkupił wyprzedany majątek. W 1765 roku właścicielem Noskowa został Wilhelm von Zitzewitz. W 1834 roku dobra noskowskie odkupił Friedrich Zutz. Kolejnymi właścicielami Noskowa byli jego potomkowie Wilhelm i Georg Zutz. W 1834 roku Noskowo kupił właściciel Sycewic (*Zitzewitz*) Heinrich Graf von Zitzewitz. Potem majątek wydzierżawił major von Rathenow, do czasu gdy syn Heinricha – Wilhelm von Zitzewitz – nie został właścicielem. W 1938 roku brat Wilhelma – Peter Georg von Zitzewitz był prawnym właścicielem Noskowa (Vilbrandt 1989). Park o powierzchni 6,0 ha jest obecnie własnością prywatną.

Do założenia parkowego prowadzi droga, przy której rosną dwa dęby szypułkowe *Quercus robur* o obwodach pni 480 i 450 cm. Podjazd do pałacu (ryc. 1) obsadzony jest żywopłotem z berberysu pospolitego *Berberis vulgaris*. Za żywopłotem znajduje się owalny trawnik, na którym występują: sumak octowiec *Rhus typhina*, pigwowiec japoński *Chaenomeles japonica*, irga pozioma *Cotoneaster horizontalis* oraz grupa krzewów: żywotniki zachodnie *Thuja occidentalis*, cyprysiki nutkajskie i groszkowe *Chamaecyparis nootkatensis* oraz *Ch. pisifera*. Przy pałacu rośnie stary okaz cisa pospolitego *Taxus baccata* oraz trzy świerki kłujące *Picea pungens*. Po lewej stronie pałacu, przy głównym wejściu do parku, rośnie buk pospolity odmiany czerwonołistnej *Fagus sylvatica* 'Atropunicea', a przy wschodnim narożniku pałacu – dąb szypułkowy. Oba drzewa mają obwody 360 cm. W zachodniej części założenia dworsko-parkowego znajduje się drzewostan liściasty złożony głównie z: klonu jaworu *Acer pseudoplatanus*, wiązu polnego *Ulmus minor*, lipy drobnolistnej *Tilia cordata*, kasztanowca pospolitego *Aesculus hippocastanum*. Drzewostan ten uzupełniają pomnikowe drzewa: jodła pospolita *Abies alba* o obwodzie pnia 310 cm oraz choina kanadyjska *Tsuga canadensis* o obwodzie pnia 280 cm. Warstwę podszytu tworzy podrost gatunków dominujących. W runie przeważają bluszcz pospolity *Hedera helix*, jaskier ostry i rozłogowy *Ranunculus acris* oraz *R. repens*, a także gajowiec żółty *Galeobdolon luteum*.

Ryc. 1. Dwór w Noskowie. Fot. Z. Sobisz, 2007

Od strony elewacji północnej pałacu znajduje się polana parkowa, a w jej północno-wschodniej części rosną: buk pospolity *Fagus sylvatica* sześcioprzewodnikowy o obwodzie pnia 415 cm, grupa trzech dębów bezszypułkowych, o obwodach pni: dwa po 230 cm i jeden 310 cm oraz świerk kłujący, o obwodzie pnia 80 cm. Obok świerka kłującego uwagę zwraca czteroprzewodnikowy dąb szypułkowy, rozgałęziający się na wysokości około 80 cm, którego poszczególne pnie mają wymiary: 90 cm, 170 cm, 180 cm i 190 cm. Na wysokości niewielkiego wzniesienia znajdują się trzy dęby szypułkowe rosnące w jednej linii, o obwodach pni: 320 cm, 360 cm i 415 cm. Granicę założenia wzdłuż trasy szybkiego ruchu Gdańsk–Szczecin stanowi szpaler składający się ze 116 okazów grabu pospolitego *Carpinus betulus*.

Kwasowo (Quatzow)

Park został założony na początku XIX wieku (co potwierdzają materiały kartograficzne z 1823 roku), gdy właścicielem była rodzina von Michaelis. Jednak obecność starodrzewia parkowego wskazuje, że park mógł powstać wcześniej przy XVIII-wiecznym obiekcie parterowym z dwiema oficynami (Szalewska i in. 1975). W latach 1732–1733 po poza-

rze drewnianego kościoła ufundowana została przez von Biebersteina, ówczesnego właściciela, nowa murowana świątynia. Wtedy majątek intensywnie się rozwijał i powstał nowy folwark Dybowo (*Dybow*). W 1819 roku majątek nabył porucznik Wilhelm von Michaelis i od tego momentu do 1945 roku dobra pozostawały w rękach tej rodziny (Michaelis 1989). Dwór jest własnością prywatną, natomiast parkiem o powierzchni 19,53 ha zarządza gmina Sławno.

W stylu parku angielskiego, kiedy powstało założenie w Kwasowie, główne osie orientowane były w linii NW–SE. Zgodnie z takim kierunkiem przebiega dzisiaj droga wjazdowa do majątku oraz dwie równoległe aleje – lipowa (ryc. 2) i jaworowa, wychodzące od elewacji ogrodowej pałacu.

Ryc. 2. Kwasowo. Najstarsza aleja lipowa w Polsce. Fot. Z. Sobisz, 2007

Na szczególną uwagę zasługuje **najstarsza w Polsce** (Pacyniak, Surmiński 1965) aleja lipowa licząca 240–290 lat (Tabl. I: A). Spośród 24 lip drobnolistnych *Tilia cordata* najokazalsza ma 630 cm obwodu, powyżej 500 cm mają dwa drzewa (510 i 560 cm), powyżej 400 cm ma sześć drzew (405, 425, 430, 445, 490 i 500 cm). Między lipami rosną olbrzymie kasztanowce pospolite, z których sześć ma obwód powyżej 300 cm (trzy drzewa po 310 cm, jedno 325 cm i dwa po 370 cm) oraz trzy piękne graby pospolite (255 cm i dwa drzewa po 290 cm). W warstwie runa alei na wysokości wjazdu do lasu rośnie komosa strzałkowata *Chenopodium bonus-henricus*, która na Pomorzu jest gatunkiem rzadkim, znajdującym się na *Czerwonej Liście* (Żukowski, Jackowiak 1995).

Założenie parkowe jest dobrze zachowane – układ alei, szpalerów, grupy starodrzewia, otwarte polany pozwalają na odtworzenie pierwotnych osi krajobrazowych parku. Niewątpliwie ważną osią jest aleja prowadząca od głównej drogi dojazdowej do pałacu, prostopadła do szpaleru dębowego. Rosną przy niej stare dęby – 570 i 610 cm (Pacyniak 1992). Szpaler dębowy składa się z pięciu potężnych drzew (390, 400, 420, 515 i 540 cm). Między dębami rosną dwie lipy drobnolistne.

Przedłużeniem szpaleru dębowego jest biegnący prostopadłe do niego szpaler bukowy (Tabl. I: B) przy boisku sportowym. Składa się on z 27 starych buków, z których siedem zaliczono do najbardziej okazałych (300, 380, 415, 430, 440, 460 i 500 cm). Na końcu szpaleru bukowego rosną dwa kasztanowce pospolite (320 i 340 cm) oraz topola biała *Populus alba* o obwodzie 380 cm. Przy wejściu na boisko od strony elewacji ogrodowej rosną dwa dęby (320 i 365 cm) i buk (370 cm). Na tyłach pałacu mieszkańcy założyli ogrody działkowe, a za nimi w kierunku północno-zachodnim zachował się starodrzew, wśród którego na uwagę zasługują: choina kanadyjska (210 cm), dąb szypułkowy (510 cm) i lipy drobnolistne dwuprzewodnikowe (o obwodzie 380 i 410 cm) oraz trzyprzewodnikowe (515 i 675 cm). Przy prawej pierzei dworu rosną graby pospolite (225 cm i 300 cm) oraz klon pospolity *Acer platanoides* (330 cm). Park jest wyjątkowy i zasługuje na ochronę prawną.

Janiewice (*Jannewitz*)

Od XVI wieku wieś była własnością rodziny von Zitzewitz. W 1679 roku majątek kupił Adam von Podewils i do połowy XIX wieku Janiewice były w rękach tej rodziny. W 1874 roku majątek sprzedano rodzinie von Hohenzollern-Sigmaringen. Na początku XX wieku dobrami zarządzał wyższy urzędnik powiatowy Tischbein. W 1931 roku majątek został sprzedany Towarzystwu Osiedleńczemu w Berlinie. Do końca 1945 roku zarządzał nim handlarz Paul Tresmer (Krause 1989).

Park składa się z dwóch części: zachodniej, starszej, powstałej w drugiej połowie XIX wieku (o powierzchni 2,3 ha) i wschodniej (o powierzchni 1,2 ha) utworzonej około 110 lat temu na naturalnym zadrzewieniu śródpolnym. Obie części parku, który jest własnością gminy Sławno, dzieli droga wiejska do wsi Żukowo (*Suckow*). Głównym elementem kompozycji części starszej jest dwór (była własność von Podewilsów) (ryc. 3). Do połowy lat 80. ubiegłego wieku był użytkowany jako szkoła podstawowa. Dzisiaj jest własnością prywatną. Na jego osi symetrii znajdowała aleja dębowo-lipowa i szpalery grabowe (dziś uległy częściowej dewastacji).

Ryc. 3. Dwór w Janiewicach. Fot. Z. Sobisz, 2007

W drzewostanie dominuje tu buk pospolity, lipa drobnolistna, kasztanowiec pospolity i klon jawor. Na uwagę zasługuje altana złożona z dziewięciu dębów szypułkowych o obwodach 360–385 cm, dagleżja zielona (285 cm), buk pospolity (350 cm) oraz dwuprzewodnikowa lipa (370 cm). W północnym narożniku parku, za dawnym ogrodem szkolnym, rośnie potężna lipa drobnolistna (425 cm). We wschodniej części parku przeważa drzewostan bukowy z domieszką świerka pospolitego *Picea abies* i lipy drobnolistnej. Nieopodal kapliczki rosną dwie lipy (320 i 340 cm) oraz buk pospolity odmiany czerwonołistnej (295 cm). W runie masowo obser-

wowano zawilca gajowego *Anemone nemorosa* i szczawika zajęczego *Oxalis acetosella*, którym towarzyszył ziarnopłon wiosenny *Ficaria verna*.

Na szczególną uwagę zasługuje piękna aleja lipowa (Tabl. II: A), która bierze swój początek przy kapliczce i prowadzi drogą brukową i dalej pełną do kompleksu leśnego (linia oddziałowa między oddziałami 333 i 334 leśnictwa Janiewice, obręb Żukowo, Nadleśnictwo Sławno). Aleja liczy 201 drzew, z czego 190 to lipy drobnolistne, 10 – klony jawory i jeden dąb szypułkowy. Według miejscowych podań posadzona została przez von Bismarcka, który często przyjeżdżał z Warcina do janiewickiego dworu (mieszkał tu bowiem zarządca jego dóbr). Znakomita większość lip drobnolistnych ma obwody w przedziale od 110 do 270 cm, natomiast 21 drzew ma obwody od 360–380 cm do 405–470 cm. Dodatkowo uwagę zwracają cztery klony jawory o obwodach: 305, 310, 320 i 335 cm. **Aleja zasługuje na ochronę prawną!**

Rzyszczewo (Ristow)

Park dworski o powierzchni 2,0 ha powstał pod koniec XIX wieku (właścicielem dóbr była rodzina Gloxin). W 1804 roku właścicielem był Friedrich Leberecht von Steinkeller z Boleszewa (*Rötzenhagen*). Jego córka Emilie wyszła za mąż za Wilhelma von Bonina. Dobra od von Boninów w 1835 roku odziedziczył rolnik Mellenthin. Od jego syna w 1873 roku dobra przejął Rudolf Gloxin. Przekazał je jednak synowi Johannesowi, który zmarł w 1897 roku. Ostatnią właścicielką była jego córka Dorothea Blöndorn (Unnasch 1989). Dzisiaj dwór i park są własnością prywatną firmy Agroservice.

Założyciele parku wykorzystali naturalne warunki przyrodnicze: dolinę bezimiennego cieką wodnego, skłon terenu do cieką oraz fragment zadrzewienia śródpólnego reprezentowanego przez dęby i buki. Ten naturalny krajobraz zmieniono w otoczeniu dworu, gdzie posadzono w półkolu trzy dęby szypułkowe odmiany stożkowatej *Quercus robur* 'Fasigiata' (obwody drzew: 260, 280 i 350 cm) oraz wybrukowano podjazd, którego centralną część stanowi trawnik obsadzony żywopłotem złożonym z berberysu pospolitego i śnieguliczki białej. Przed podjazdem rosną: kasztanowiec pospolity (330 cm), żywotnik zachodni, cyprysik groszkowy, świerk kłujący, złotlin chiński *Kerria japonica* i orzech włoski *Juglans regia*. Między nimi posadzono grupy krzewów karagany syberyjskiej *Caragana arborescens* i lilaka pospolitego *Syringa vulgaris*. Po elewacji nowego budynku zbudowanego na miejscu starego dworu (wyburzonego w 1977 roku) pnie się winorośl właściwa *Vitis vinifera*. Pergolę przed budynkiem porasta glicynia kwiecista *Wisteria floribunda*. Po prawej stronie nowego budynku rośnie dąb szypułkowy o obwodzie 420 cm.

Od strony północnej część ogrodową od parku oddziela szpaler złożony ze świerka pospolitego, który uzupełniono nasadzeniami modrzewia japońskiego *Larix kaempferi* i sosny pospolitej *Pinus sylvestris*. Drzewostan parkowy buduje buk pospolity z domieszką grabu pospolitego, jesionu wyniosłego i klonu pospolitego. Po wielu pniach klonu pospolitego pnie się objęty ochroną prawną bluszcz pospolity.

Na szczególną uwagę, we wschodniej części parku, zasługuje grupa pięciu buków pospolitych o obwodach pni: 495, 490, 480, 475 i 460 cm. Pod ich okapem rośnie chroniona kruszyna pospolita. Warstwę podszytu stanowią: bez czarny, tawuła wierzbolistna *Spiraea salicifolia*, leszczyna pospolita *Corylus avellana*, malina właściwa *Rubus idaeus* oraz podrost drzew parkowych. W runie zanotowano ziarnopłon wiosenny *Ficaria verna*, zawilce: gajowy oraz żółty *Anemone nemorosa* i *A. ranunculoides*, a także szczawik zajęczy *Oxalis acetosella*. Na zboczach cieku bez nazwy rośnie rzadko notowana na Pomorzu kokorycz wątła *Corydalis intermedia* (Żukowski, Jackowiak 1995).

Smardzewo (*Schmarsow*)

Park powstał w drugiej połowie XIX wieku, gdy właścicielami była rodzina Schmidt. W 1780 roku Smardzewo składało się z dwóch folwarków, kuźni i owczarni. Jeden z folwarków powstał w 1772 roku ze środków rządu pruskiego. Folwarki otrzymały oznaczenia Smardzewo A i B. W 1861 roku Smardzewo A kupiła wdowa Schmidt. Majątkiem rycerskim Smardzewo B zarządzał Kurt Schmidt. W tym też czasie nastąpiło połączenie obu części w majątek Smardzewo (Müller 1989). Z tego okresu pochodzi park o powierzchni 3,3 ha i dawny dwór (obecny budynek wybudowano około 1930 roku) (ryc. 4). Mieszkania w nim są własnością prywatną, park jest własnością firmy Agrobor Sp. z o.o. w Karwicach.

Od strony południowej do dworu prowadzi aleja wjazdowa (dziś między blokami mieszkańców byłego Państwowego Ośrodka Hodowli Zarodowej, zniszczona w latach 70. ubiegłego wieku). Pozostało po niej kilka interesujących drzew: klon pospolity *Acer platanoides* (na wysokości 90 cm rozgałęzia się na dwa przewodniki – 205 i 220 cm), grab pospolity o obwodzie 290 cm, lipa drobnolistna (315 cm), buk pospolity odmiany czerwonolistnej *Fagus sylvatica* 'Purpurea' (425 cm). W zachodniej części parku, wokół polany parkowej, rosną: buki pospolite (300, 345 i 410 cm), dąb czerwony dwuprzewodnikowy (325 cm), wiąz polny (310 cm) i klon jawor (305 cm). W runie masowo obserwowano przetacznika leśnego *Veronica officinalis*.

Ryc. 4. Dwór w Smardzewie. Fot. Z. Sobisz, 2007

Przy zabudowaniach byłego POHZ (ta część parku jest najbardziej zniszczona) zachował się szpaler bukowy złożony z sześciu drzew, z których dwa są zrośnięte konarami na wysokości 230 cm, o obwodach 195 i 240 cm, oraz dwuprzewodnikowy (325 cm). Wzdłuż szpalera rosną topole kanadyjskie *Populus canadensis* (225 i 380 cm) i jesion wyniosły *Fraxinus excelsior* (430 cm). Od strony północnej elewacji budynku dworu rosną: wiśnia ptasia *Cerasus avium* (170 cm), dąb szypułkowy (325 cm) i trzyprzewodnikowy buk pospolity (385 cm). W północno-wschodniej części parku zwraca uwagę szpaler bukowy złożony z 19 drzew (18 drzew ma obwoły od 140 do 295 cm, buk pospolity na wysokości ogrodu warzywnego ma 340 cm obwoły). Na końcu szpalera rosną: brzoza brodawkowata (220 cm), klony pospolite (280 i 295 cm) oraz buki pospolite (310, 380 i 390 cm). W południowej części parku obserwowano duży płat rdestowca ostrokończystego *Reynoutria japonica*. Obok niego rośnie ładny wiąz polny *Ulmus minor* (160 cm) z naroślami korkowymi (określany dawniej jako var. *suberosa*).

Tychowo (*Wendisch Tychow*)

Park powstał w drugiej połowie XVIII wieku (Tabl. II: B). Według źródeł historycznych zbudowano wtedy ryglowy dwór, który później po

rozbudowie był użytkowany jako skrzydło gospodarcze. Nowsza część dworu po pożarze w 1821 roku została odrestaurowana jako budowla dwukondygnacyjna. W 1506 roku książę Bogusław X zawarł układ z kanclerzem Jürgenem von Kleistem, w którym za inne dobra nadał mu w lenno *Wendisch Tychow*. Od tamtej pory Tychowo było w rękach tej rodziny, natomiast w latach 1770–1945 dobra były dziedziczone wyłącznie z ojca na syna. Podczas wojen napoleońskich w latach 1812–1813 do ochrony parku stacjonowała landwehra (= obrona krajowa, oddziały używane do budowy fortyfikacji, tu prawdopodobnie do kopania i budowy stawów, których w parku jest 11). W 1840 roku poprowadzono wzdłuż Wieprzy 7-kilometrowy kanał meliorujący łąki. W 1911 roku pożar strawił część zabudowań we wsi (Schulz 1989).

Park o powierzchni 30,45 ha ma charakter naturalistyczny, krajobrazowy i jest położony w północnej części wsi. Część gruntu po dawnym dworze z otoczeniem jest ogrodzona i jest własnością prywatną, część parkowa należy do gminy Sławno. Walory widokowe podnoszą górki widokowe powstałe z wykopów pod stawy. Stawy te połączone są systemem meandrujących rowów, w których przepływ wody był niegdyś regulowany za pomocą grobli i przepustów. Obecnie zarówno stawy, jak i rowy, zwłaszcza we wschodniej części parku, są w znacznym stopniu zamulone i zarośnięte. Z wielu mostków zachował się tylko jeden. Wody uległy eutrofizacji, a dawny pałac w południowo-wschodniej części parku, w związku z groźbą zawalenia, został zburzony zimą 1978 roku. We wschodniej części parku w otoczeniu dawnego dworu (dzisiaj na jego miejscu stoi willa o nowoczesnej bryle) rosną okazałe dęby szypułkowe (450, 405, 390 i 360 cm), platan klonolistny *Platanus acerifolia* (390 cm), sosna pospolita (340 i 260 cm) i rzadko notowana na Pomorzu brzoza cukrowa *Betula lenta* (245 cm), która wymaga interwencji konserwatorskiej (wypełnienia po ściętych konarach). Nie stwierdzono w jej pobliżu korkowca amurskiego *Phellodendron amurense* (podawanego do dzisiaj często w różnych publikacjach jako obiekt istniejący!). Drzewo o zniszczonej korze i obłamanym konarze, które opisali Misiewicz i Grodzka (1993), zostało zniszczone podczas budowy nowego domu obecnych właścicieli pod koniec lat 90. ubiegłego wieku.

Środkową część kompleksu parkowego zajmują cztery stawy, których brzegi porasta olsza czarna *Alnus glutinosa*. Ciekawym zjawiskiem jest występowanie chronionej paprotki zwyczajnej *Polypodium vulgare* jako epifitu na kilkunastu pniach olszy. W tej części parku zanotowano dużą liczbę gatunków obcego pochodzenia. Niewątpliwą osobliwością jest jedyny okaz cypryśnika błotnego *Taxodium distichum* (175 cm) z widocznymi pneumatoforami. Do innych ciekawych egzotów należą również: modrzew

TABLICA I

A. Kwasowo. Pomnikowa lipa w parku. Fot. Z. Sobisz, 2007

B. Kwasowo. Szpaler bukowy w parku dworskim. Fot. Z. Sobisz, 2007

TABLICA II

A. Janiewice. Aleja Bismarcka obsadzona lipami. Fot. Z. Sobisz, 2007

B. Tychowo. Brama wjazdowa do parku. Fot. Z. Sobisz, 2007

TABLICA III

A. Żukowo. Nieczynna tama w parku. Fot. Z. Sobisz, 2007

B. Żukowo. Zrośnięty buk z dębem w parku – pomnik przyrody.
Fot. Z. Sobisz, 2007

TABLICA IV

A. Boleszewo C. Czosnek niedźwiedzi w parku. Fot. Z. Sobisz, 2007

B. Tychowo. Podwójna aleja lipowa. Fot. Z. Sobisz, 2007

archangielski *Larix archangelica*, cyprysik groszkowy odmiana szpilkowata i pierzasta *Chamaecyparis pisifera* 'Squarrosa' i 'Plumosa', świerk sitkajski *Picea sitchensis*, dagleżja zielona *Pseudotsuga menziesii* oraz żywotnik olbrzymi *Thuja plicata* (260 cm). W zachodniej części parku dominuje drzewostan świerkowy z dużym udziałem brzozy brodawkowatej i omszonej *Betula pubescens*. Na uwagę zasługuje też duża liczba gatunków introdukowanych, m.in.: jodły kaukaskiej *Abies nordmanniana*, dębu czerwonego *Quercus rubra*, sosny wejmutki *Pinus strobus* i modrzewia japońskiego. Do najciekawszych należy klon cukrowy *Acer saccharum* (460 cm) i żywotnik olbrzymi (395 cm). Pod okapem tego ostatniego drzewa rośnie grupa tawliny jarzębolistnej *Sorbaria sorbifolia* i chronionej konwalii majowej *Convallaria majalis*.

Stary Kraków (*Alt Krakow, Forstamt*)

Park leśny o powierzchni 0,33 ha powstał w pierwszej połowie XIX wieku wraz z dawną osadą leśną i położony jest 1,5 km na północ od wsi Stary Kraków. Administracyjnie należy do Nadleśnictwa Sławno, oddział 159c Obrębu Stary Kraków. Od strony północnej park przylega do rzeki Wieprzy, od wschodniej do drogi Sławno–Jarosławiec. Do parku przylega budynek dawnego leśnictwa, który zajmował sekretarz leśny Bethmann (Borchmann 1989).

Przy drodze zachowało się kilka jesionów – pozostałość dawnej alei. Najokazalszy z nich ma 395 cm obwodu. Przedłużeniem dawnej alei jesionowej jest szpaler sześciu głogów szypułkowych *Crataegus pedicellata*. Od strony południowej przylega podwórze z dwoma budynkami dawnych stajni. Za wybiegiem dla koni rośnie pomnikowy dąb szypułkowy (375 cm). W części parku nad rzeką występują: buk pospolity odmiany czerwono-listnej (370 cm), dagleżja zielona (360 cm) i dąb szypułkowy (340 cm). W runie masowo notowano bluszcz pospolity, zawilce (gajowy i żółty).

Wrzeźnica (*Freetz*)

Park powstał w latach 1870–1880 jako celowe założenie przy leśniczówce Głuche (*Jagdhaus*). Nazwa ta utrzymała się do końca 1945 roku. Z materiałów źródłowych wynika, że Otto Nitzschke – właściciel fabryki samochodów ze Słupska (*Stolp*), wybudował na skraju lasu, na północ od dworca we Wrzeźnicy, domek myśliwski. Następnie budynek nabył właściciel gospody Reinhold Drafehn, który użytkował go jako obiekt mieszkalny (Grundau 1989).

Park o powierzchni 0,24 ha jest w kształcie trójkąta ograniczonego od południa i północnego-wschodu liniami oddziału 361h Obrębu Stary Kra-

ków Nadleśnictwa Sławno. W części zachodniej znajduje się budynek leśniczówki i budynek gospodarczy. W drzewostanie parku dominują sosny pospolite (21 drzew). Po kilku z nich pnie się bluszcz pospolity. Oprócz nich zanotowano świerki pospolite (5 drzew) i jodły pospolite *Abies alba* (3 drzewa), z których najokazalsza ma 260 cm obwodu. Pojedynczo rosną: lipa drobnolistna, brzoza brodawkowata, buk pospolity odmiany czerwono-listnej. Warstwę krzewów stanowią: cis pospolity, róża rdzawa, forsycja zwisła *Forsythia suspensa*, jałowiec pospolity *Juniperus communis*, jaśminowiec wonny *Philadelphus coronarius*, mahonia pospolita *Mahonia aquifolium*, bukszpan wiecznie zielony *Buxus sempervirens* i tawuła wierzbolistna. W runie spotykamy konwalię majową.

Żukowo I (*Suckow I*)

Majątek ziemski i lasy Żukowa (*Suckow*) były dobrami rycerskimi rodu von Podewils-Krangen. W 1818 roku majątek przeszedł w ręce Wernera von Blumenthal. W 1928 roku dobra należały do Friedricha von Hohenzollern. Majątek ziemski liczył wówczas 1240 ha gruntów ornych i 3329 ha lasów administracyjnie ujętych jako nadleśnictwo. Siedzibą nadleśnictwa była osada *Suckow* w pobliżu wsi Łętowo (*Lantow*), otoczona parkiem i aleją starych dębów szypułkowych. W 1931 roku rodzina Hohenzollern-Sigmaringen sprzedała podupadające dobra berlińskiemu towarzystwu osadniczemu Pommersche Siedlungsgesellschaft, które przeprowadziło na tym obszarze akcję osadniczą. Doszło przy tym do parcelacji i podziału majątku. Lasy pozostały jednak w rękach von Hohenzollernów (Köpke 1989). Według archiwalnych materiałów kartograficznych park powstał na przełomie XVIII i XIX wieku (Grecki 1979a). Budynek mieszkalny dawnego nadleśnictwa i budynki gospodarcze pochodzą z początku XX wieku. Są obecnie własnością prywatną.

Leśny park o powierzchni 2,57 ha stanowi oddział 185j Obrębu Żukowo Nadleśnictwa Sławno. Jego osią jest droga gruntowa prowadząca do zwartego kompleksu leśnego. Jest ona jednocześnie główną arterią komunikacyjną wraz z drogą prowadzącą do zabudowań dawnego nadleśnictwa. Po lewej stronie alei rosną: grupa 15 dębów szypułkowych o obwodach 400–610 cm, lipa drobnolistna (390 cm), jodła pospolita (340 cm) i daglezwia zielona (290 cm). Na końcu alei zanotowano okazały dąb szypułkowy o obwodzie 520 cm. Po prawej stronie tej alei występują cztery dęby szypułkowe o obwodach 380–450 cm. Za nimi na lekkim wyniesieniu rosną dwa 300-letnie graby pospolite o obwodach 190 cm i 255 cm [informacja ustna b. nadleśniczego, maj 2006]. Na granicy parku, przy cieku bez nazwy, spotykamy piękną, okazałą olszę czarną o imponującym obwodzie 350 cm.

Żukowo II (*Suckow II*)

Na początku lat 70. ubiegłego wieku ten niewielki kompleks leśny został przejęty przez Administrację Lasów Państwowych od Państwowego Funduszu Ziemi ze względu na ochronę starodrzewia bukowego i dębowego. Obecnie leśny park o powierzchni 2,19 ha stanowi oddział 185fx Obrębu Żukowo Nadleśnictwa Sławno. Analiza niemieckich źródeł archiwalnych pozwala ustalić czas powstania tej śródpolnej enklawy leśnej na koniec XVIII wieku (Grecki 1979b).

Oś parku stanowi strumień płynący na dnie głębokiej doliny. W środkowej części parku do strumienia dochodzi rów, na którym przy jego ujściu znajduje się betonowa tama, dzisiaj nieczynna (Tabl. III: A). W starodrzewiu dominuje buk pospolity, który buduje żyzną buczynę niżową typu „pomorskiego”. W runie występują m.in.: perłówka jednokwiatowa *Melica uniflora*, gwiazdnica wielkokwiatowa *Stellaria holostea*, gajowiec żółty *Galeobdolon luteum* oraz zawilce (gajowy i żółty). Uzupełnieniem drzewostanu są: dąb szypułkowy, jesion wyniosły, klon jawor, świerk pospolity, sosna pospolita i wiąz polny. W warstwie krzewów występują: kruszyna pospolita *Frangula alnus*, trzmielina pospolita *Euonymus europaea*, szakłak pospolity *Rhamnus cathartica*. Przy brukowanej drodze do wsi rośnie dąb szypułkowy (385 cm), zrośnięte u podstawy: dwuprzewodnikowy dąb szypułkowy (460 cm) z bukiem pospolitym (230 cm) (Tabl. III: B) oraz trzy modrzewie europejskie *Larix decidua* (270 i 250 cm), a także kolejny (340 cm) zrośnięty u podstawy z dębem szypułkowym (140 cm). Na zboczu skarpy opadającej do strumienia rosną dwa dęby szypułkowe (380 i 360 cm). Przy alei przecinającej park na osi N–S występują cztery daglezie zielone o obwodach od 210 do 240 cm i trzy dęby szypułkowe (od 305 do 315 cm). Kolejny rozjeżdżonej alei porasta babka wielonasienna *Plantago intermedia* i wierzbowica gruczołowata *Epilobium ciliatum*.

Stary Kraków (*Alt Krakow*)

Park o powierzchni 1 ha znajduje się wokół XV-wiecznego kościoła p.w. Matki Boskiej Częstochowskiej, zbudowanego w stylu gotyku obronnego na szczycie skarpy otoczonej od północy i wschodu fosą. Skarpa od strony północnej porośnięta jest czosnkiem niedźwiedzim, natomiast od strony wschodniej podrostem olszy czarnej i jesionu wyniosłego. Przy kościele rosną dwa okazałe dęby szypułkowe (405 i 415 cm). Pierwszy dąb jest opleciony kwitnącym i owocującym bluszczem pospolitym, którego pęd główny ma 85 cm obwodu. O sędziwym bluszczu dochodzącym do 18 m wysokości pisał Hreczkosiej (1975). Między dębami stoi pomnik

poległych w pierwszej wojnie światowej. Od strony prezbiterium spotykamy dwa jesiony wyniosłe (85 i 105 cm) oplecione kwitnącym i owocującym bluszczem. Do kościoła prowadzi alejka obsadzona żywopłotem złożonym ze świerków: pospolitego i kłującego oraz jodły pospolitej. W warstwie krzewów zanotowano lilaka pospolitego, różę dziką *Rosa canina* i berberys Thunberga *Berberis thunbergii*. W runie masowo występuje bluszcz i zawilec gajowy.

Boleszewo A (*Rötzenhagen A*)

Dobra dworskie (A, B i C) od 1512 roku należały do von Natzmerów. Majątek A w 1622 roku kupił Philipp von Steinkeller od Heinricha von Natzmera. Pozostałe majątki do przełomu lat 1779 i 1780 pozostały w rękach rodu von Natzmer. W 1804 roku dobrami majątku A zarządzał Friedrich Leberecht von Steinkeller, który był również właścicielem Rzyszczewa (*Ristow*). Na przestrzeni XVIII i XIX wieku często zmieniali się właściciele: von Bandemer, von Schmeling, von Petersdorff, von Massow, Krüger, Wetzel i Wally. W XIX wieku w wyniku reform Steina-Hardenbergera majątki B i C przeszły w ręce rodzin mieszczańskich, w końcu I wojny światowej przekształciły się w duże gospodarstwa chłopskie. Jedynie majątek A przetrwał do 1935 roku. W 1865 roku Boleszewo podzielono na trzy odrębne gminy (odpowiadające trzem majątkom: A, B, C), które od 1880 roku połączono ponownie w jedną gminę. W 1929 roku gminy zlikwidowano i włączono do powiatu. Ostatnimi właścicielami majątku A w latach 1939–1945 byli Margarete i Ernst Witte. Zarządcą był Willi Düwel (Krause 1989).

Park dworski o powierzchni 0,72 ha usytuowany za niszczącym budynkiem dworu jest własnością prywatną. Od strony elewacji ogrodowej park graniczy z rzeką Moszczenicą (*Motze*). W sąsiedztwie jej brzegu na początku XIX wieku wykopano trzy stawy. Pomiędzy największym stawem a stawem z wyspą znajduje się szeroka grobla. Według miejscowych przekazów na wyspie stał dom zarządcy dóbr dworskich, później mieszkał tam urzędnik pocztowy, stąd nazwa tej wyspy – Pocztowa. Na jej brzegach i grobli rosną trzy lipy (dwie drobnolistne – 240 i 280 cm, oraz szerokolistna – 305 cm). Przy schodach wejściowych do dworu posadzono dwie lipy drobnolistne (140 i 145 cm). Po prawej stronie wejścia zachował się fragment szpaleru bukowego, z którego pozostały dwa 3-odziomkowe buki fantazyjnie poskręcane (90/220/240 cm i 60/180/210 cm). Obok niego rośnie buk pospolity odmiany czerwonolistnej (350 cm). Przy zachodniej elewacji dworu występuje stary kasztanowiec pospolity (310 cm). Do wschodniej elewacji dworu przylega sad. Pośród starych drzew uwagę

zwraca dwuprzewodnikowa grusza pospolita (230 cm) i jabłoń domowa (210 cm). W sadzie rosną ponadto cis pospolity (obwód pnia 95 cm) i jodła pospolita (120 cm). Ten niewielki park powinno objąć się ochroną, na co wyrażają aprobatę obecni właściciele!

Boleszewo B (*Rötzenhagen B*)

Historia majątku została przedstawiona w opisie dóbr Boleszewa A (por. wyżej). Ostatnimi właścicielami w latach 1939–1945 byli Hedwig i Karl Daehling. Zarządcą był Paul Küster (Krause 1989).

Park o powierzchni 2,75 ha jest własnością prywatną. Leży w dolinie rzeki Moszczenicy (*Motze*), w wyraźnej niecce terenowej. W drzewostanie parkowym dominują: buk pospolity, dąb szypułkowy, jesion wyniosły i klon jawor. Jego uzupełnieniem są grab pospolity i klon pospolity. W warstwie krzewów występują: bez czarny *Sambucus nigra*, kruszyna pospolita, głóg jednoszyjkowy, szakłak pospolity i leszczyna pospolita. Na obrzeżach parku od strony łąki zanotowano kępy krzewów śliwy tarniny i trzmieliny pospolitej. W runie pospolicie występują: jaskier kosmaty *Ranunculus lanuginosus*, dąbrówka rozłogowa *Ajuga reptans*, rzeżucha gorzka *Cardamine amara*, miódunka ćma *Pulmonaria obscura* i gwiazdnica wielkokwiatowa *Stellaria holostea*. W tej warstwie notowano rośliny objęte ochroną prawną: konwalię majową, bluszcz pospolity i przytulię wonną *Galium odoratum*. Wzdłuż brzegu Moszczenicy rosną: porzeczka czarna *Ribes nigrum*, knieć błotna *Caltha palustris* i zawilec żółty. Do interesujących składników flory parku należą też: zerwa kłosowa *Phyteuma spicatum*, kukulka szerokolistna *Dactylorhiza majalis* i fiołek wonny *Viola odorata*. Ten ostatni takson wydaje się być już stałym składnikiem flory parków wiejskich (Latowski, Zieliński 2001).

Przy dworze zachował się niewielki park, który od pól uprawnych oddziela szpaler ośmiu głogów pośrednich odmiany pełnokwiatowej różowej *Crataegus x media* 'Rubra Plena' i dwóch dereni białych *Cornus alba*. Drzewostan tego małego parku buduje lilak pospolity, leszczyna pospolita i śnieguliczka biała. Po prawej stronie elewacji dworu rosną cztery lipy szerokolistne *Tilia platyphyllos*, z których jedna ma obwód 310 cm, a obok dąb szypułkowy o obwodzie 305 cm.

Boleszewo C (*Rötzenhagen C*)

Historia majątku przedstawiona w opisie dóbr Boleszewa A (por. wyżej). Ostatnimi właścicielami w latach 1939–1945 byli Hanna i Karl Sandmann oraz Erika i Willi Sandmann. Zarządcą był Karl Krause (Krause 1989).

Park o powierzchni 3,38 ha składa się z dwóch części i jest własnością Agencji Nieruchomości Rolnych. Pierwsza przylega bezpośrednio do przebudowanego budynku dworu. Mieszkania w budynku są własnością prywatną. Przy garażach przylegających do dworu rośnie lipa drobnolistna (345 cm). Pod jej okapem w runie masowo rośnie barwinek pospolity *Vinca minor*. Wśród krzewów zanotowano: szakłaka pospolitego, porzeczkę złotą *Ribes aureum* i leszczynę pospolitą odmiany purpurowej *Corulus avellana* 'Fuscorubra'. Przy zabudowaniach folwarcznych występują duże płaty zarośli lepiężnika różowego *Petasites hybridus*. Do pól uprawnych graniczących z parkiem prowadzi aleja świerkowa (110–175 cm). Pośród drzew alejowych na uwagę zasługuje dąb szypułkowy (385 cm). W północnej części założenia od pól uprawnych park oddziela szpaler topól osik *Populus tremula* (od 265 do 420 cm).

Przy zakładaniu drugiej części założenia dworsko-parkowego wykorzystano naturalne warunki terenowe. Zbocza wzniesień porasta drzewostan bukowy z domieszką dębów: szypułkowego i bezszypułkowego *Quercus petraea*, klonu jaworu, jesionu wyniosłego i lipy drobnolistnej. W runie masowo rośnie czosnek niedźwiedzi *Allium ursinum* (Tabl. IV: A). Gatunek ten na Pomorzu został uznany za narażony na wyginiecie (Markowski, Buliński 2004). Dna dolin wypełniają trzy bezimienne cieki, które są dopływami rzeki Moszczenicy. Na ich brzegach rosną olsze czarne. Przy strumieniu położonym na wysokości boiska zanotowano olsze o okazałych obwodach (195 i 210 cm).

Wyszkowo (*Sigurdshof*)

Majątek boczny Wyszkowo należał do dóbr Tychowa (Schulz 1989). Ostatnim właścicielem był Sigurd von Kleist (od jego imienia nazwa dziś już nieistniejącego majątku). W latach 1940–1941 w budynku dworu działało konspiracyjne Seminarium dla Wikarych Kościoła Wyznającego (założonego jako sprzeciw uczciwych ewangelików przeciw opanowaniu przez nazistów Niemieckiego Kościoła Ewangelickiego). Pracami Seminarium kierował Dietrich Bonhoeffer. Fragment płyty nagrobnej z jego imieniem (ryc. 5) zachował się do dzisiaj za szpalerem świerkowym oddzielającym park od drogi Tychowo–Korzybie. Szpaler składa się z 51 drzew. Po lewej stronie wjazdu na parking rośnie 20 drzew (70–220 cm), natomiast po prawej stronie 31 (60–210 cm). Na zachowanym planie sytuacyjnym majątku rycerskiego Tychowo z 1941 roku można wyróżnić zabudowania dworskie i ogród, należące do Wyszkowa. Dawny park dworski o powierzchni 1,41 ha stanowi dzisiaj oddział 42l. Obrębu Żukowo Nadleśnictwa Sławno.

Ryc. 5. Płyta poświęcona Dietrichowi Bonhoefferowi w parku w Wyszkowie.
Fot. Z. Sobisz, 2008

Od ruin dworu do rzeki Ściegnicy prowadzi aleja kasztanowców pospolitych złożona z 14 drzew o obwodach od 210 do 275 cm (ryc. 6). Między kasztanowcami rosną młode klony jawory i brzozy omszone. Do alei przylega szpaler ośmiu klonów jaworów (od 135 do 240 cm), który od strony parkingu rozpoczyna okazałe drzewo o obwodzie 310 cm. Za szpalerem w kierunku drogi rośnie grupa 27 świerków. Ciekawym obiektem w parku jest piękny szpaler dębowy (w granicach parku złożony z 13 drzew o obwodach od 160 do 360 cm), który prowadzi obrzeżem rozległych łąk do rzeki (125–290 cm). Obok ruin dworu zanotowano grupę czterech dębów szypułkowych (dwa drzewa po 290, 295 i 310 cm). Obok niej rośnie żywotnik zachodni (110 cm) i dwuprzewodnikowy, ładny dąb szypułkowy (410 cm). W runie w tej części parku rosną: przyłuszczka pospolita *Hepatica nobilis*, ziarnopłon wiosenny, śledziennica skrętolistna *Chrysosplenium alternifolium* i śnieżyczka przebiśnieg *Galanthus nivalis*. Za ruinami dworu w kierunku północnym park graniczy z drzewostanem olszy czarnej, z których dwie mają 270 cm i 285 obwodu. Park zasługuje na szczególną ochronę!

Ryc. 6. Aleja kasztanowców pospolitych w Wyszkowie. Fot. Z. Sobisz, 2008

Zakończenie

W gminie Sławno w latach 2006–2007 prowadzono badania terenowe w 15 parkach, z których jedynie park w Noskowie jest objęty ochroną zabytkową. W ewidencji konserwatorskiej znajdują się następujące parki dworskie: Boleszewo A, B i C, Janiewice, Kwasowo, Rzyszczewo, Smardzewo, Tychowo i leśne: Stary Kraków, Wrzeźnica, Żukowo I i II, Wyszkowo i przykościelny w Starym Krakowie. Na ich terenie zanotowano wiele cennych gatunków, odmian drzew i krzewów. Na podkreślenie zasługuje fakt dobrze zachowanych alei, szpalerów, żywopłotów i grup drzew. Do szczególnie interesujących należy aleja lipowa w parku dworskim w Kwasowie, licząca 240–290 lat, zaliczana do najstarszych w Pol-

sce, oraz podwójna aleja lipowa w Tychowie (Tabl. IV: B). Wiele okazów zaliczono do pomnikowych – najokazalsze osiągają ponad 4 m w obwodzie, przykładami są: buk pospolity *Fagus sylvatica* (415 cm) w Noskowie, dęby szypułkowe *Quercus robur* (610, 570, 540, 515 i 420 cm) i klon cukrowy *Acer saccharum* (460 cm) w Tychowie, lipy drobnolistne *Tilia cordata* (425 cm) w Janiewiczach i buk pospolity odmiany czerwonołistej *Fagus sylvatica* 'Purpurea' o obwodzie 425 cm w Smardzewie. Do rzadkich drzew występujących na terenie gminy należą: choina kanadyjska *Tsuga canadensis* (280 cm), dęby szypułkowe odmiany stożkowatej *Quercus robur* 'Fastigiata' (350, 280 i 360 cm) w Rzyszczewie, żywotnik olbrzymi *Thuja plicata* (395 cm), brzoza cukrowa *Betula lenta* (245 cm) i cyprysik błotny *Taxodium distichum* (175 cm) w Tychowie. Z gatunków zielnych, rzadkich w regionie godne odnotowania są: czosnek niedźwiedzi *Allium ursinum* w Boleszewie C, komosa strzałkowata *Chenopodium bonus-henricus* w Kwasowie oraz przylaszczka pospolita *Hepatica nobilis* i śnieżyczka przebiśnieg *Galanthus nivalis* w Wyszkanie. Parki gminy Sławno, mimo częściowej dewastacji, są cennymi obiektami przyrodniczymi zasługującymi na specjalną troskę.

Bibliografia

- BIAŁECKI T. (red.) 2002. *Słownik współczesnych nazw geograficznych Pomorza Zachodniego z nazwami przejściowymi z lat 1945–1948*, Szczecin: Książnica Pomorska, Wydział Humanistyczny Uniwersytetu Szczecińskiego, AP w Szczecinie.
- BORCHMANN G. 1989. Alt Krakow, [w:] *Der Kreis Schlawe. Ein pommersches Heimatbuch*, Bd. II, (red.) M. Vollack. Husum: Die Städte u. Landgemeinden von Manfred Vollack, 806–810.
- DUNCKER A. 1857–1884. *Die Ländlichen Wohnsitze, Schlösser und Residenzen der Ritter-schaftlichen Grundbesitzer in der preussischen Monarchie nebst den Königlichen Familien-, Haus-, Fideicommiss- und schatull-Gütern in Naturgetreuen, Künstlerisch Ausgeführten, farbigen darstellungen nebst begleitendem Text*, Berlin.
- GRECKI H. 1979a. *Ewidencja ogólna dendrologiczno-techniczna parku leśnego I w Żukowie*, Szczecin: Pracownie Konserwacji Zabytków [maszynopis].
- GRECKI H. 1979b. *Ewidencja ogólna dendrologiczno-techniczna parku leśnego II w Żukowie*, Szczecin: Pracownie Konserwacji Zabytków [maszynopis].
- GRUNDAU G. 1989. Freetz, [w:] *Der Kreis Schlawe. Ein pommersches Heimatbuch*, Bd. II, (red.) M. Vollack. Husum: Die Städte u. Landgemeinden von Manfred Vollack, 893–895.
- HRECZKOSIEJ J. 1975. Sędziwy bluszcz w Starym Krakowie, *Przyroda Polska* 3: 27.
- KAEMMERER M. 1988. *Ortsnamenverzeichnis der Ortschaften jenseits von Oder und Neiße*, Leer: Verlag Gerhard Rautenberg.
- KÖPKE E. 1989. Suckow, [w:] *Der Kreis Schlawe. Ein pommersches Heimatbuch*, Bd. II, (red.) M. Vollack. Husum: Die Städte u. Landgemeinden von Manfred Vollack, 1219–1226.

- KRAUSE M. 1989. Rötzenhagen, [w:] *Der Kreis Schlawe. Ein pommersches Heimatbuch*, Bd. II, (red.) M. Volland. Husum: Die Städte u. Landgemeinden von Manfred Volland, 1123–1135.
- LATOWSKI K., ZIELIŃSKI J. 2001. Parki wiejskie – wybrane zagadnienia geobotaniczne i kulturowe, [w:] *Szata roślinna Wielkopolski i Pojezierza Południowopomorskiego*, (red.) M. Wojterska. Poznań: Wydawnictwo Naukowe Bogucki, 291–304.
- MARKOWSKI R., BULIŃSKI M. 2004. Ginące i zagrożone rośliny naczyniowe Pomorza Gdańskiego, *Acta Botanica Cassubica, Monographiae* 1: 5–75.
- MICHAELIS E.H. 1989. Quatzow, [w:] *Der Kreis Schlawe. Ein pommersches Heimatbuch*, Bd. II, (red.) M. Volland. Husum: Die Städte u. Landgemeinden von Manfred Volland, 1103–1107.
- MIREK Z., PIĘKOŚ-MIRKOWA H., ZAJĄC A., ZAJĄC M. 2002. Vascular Plants and Pteridophytes of Poland. A Checklist, *Biodiversity of Poland* 1: 9–442.
- MISIEWICZ J., GRODZKA I. 1993. Park w Tychowie koło Sławna, *Słupskie Prace Matematyczno-Przyrodnicze* 9b: 15–26.
- MÜLLER R. 1989. Schmarsow, [w:] *Der Kreis Schlawe. Ein pommersches Heimatbuch*, Bd. II, (red.) M. Volland. Husum: Die Städte u. Landgemeinden von Manfred Volland, 1163–1166.
- NEUSCHÄFFER H. 1994. *Schlösser und Herrenhäuser in Hinterpommern*, Leer: Kommissionverlag Gerhard Rautenberg.
- PACYNIAK C. 1992. *Najstarsze drzewa w Polsce*, Warszawa: Wydawnictwo PTTK Kraj.
- PACYNIAK C., SURMIŃSKI J. 1965. Najstarsza aleja lipowa w Polsce, *Zapiski Koszalińskie* 3(23): 102–103.
- SCHULZ P. 1989. Tychow, [w:] *Der Kreis Schlawe. Ein pommersches Heimatbuch*, Bd. II, (red.) M. Volland. Husum: Die Städte u. Landgemeinden von Manfred Volland, 1238–1248.
- SENETA W., DOLATOWSKI J. 2002. *Dendrologia*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- SZALEWSKA E., MAJEWSKA E., UCIECHOWSKI T., SZWENK E. 1975. *Ewidencja parku w Kwasowie, gmina Sławno*, Koszalin: Towarzystwo Urbanistów Polskich [maszynopis].
- UNNASCH L. 1989. Ristow, [w:] *Der Kreis Schlawe. Ein pommersches Heimatbuch*, Bd. II, (red.) M. Volland. Husum: Die Städte u. Landgemeinden von Manfred Volland, 1119–1122.
- VILBRANDT U. 1989. Notzkow, [w:] *Der Kreis Schlawe. Ein pommersches Heimatbuch*, Bd. II, (red.) M. Volland. Husum: Die Städte u. Landgemeinden von Manfred Volland, 1058–1062.
- WENDLANDT J., ANDRUSZKIEWICZ K., SZELĄGOWSKA T. 1992. Województwo koszalińskie. Województwo słupskie, [w:] *Parki i ogrody zabytkowe w Polsce*, (red.) A. Michałowski. Studia i Materiały, Seria Ogrody 1(7): 267–273.
- ŻUKOWSKI W., JACKOWIAK B. 1995. Lista roślin naczyniowych ginących i zagrożonych na Pomorzu Zachodnim i w Wielkopolsce, [w:] *Ginące i zagrożone rośliny naczyniowe Pomorza Zachodniego i Wielkopolski*, (red.) W. Żukowski, B. Jackowiak. Poznań: Prace Zakładu Taksonomii Roślin UAM, 9–96.

Parkanlagen in der Gemeinde Sławno

Zusammenfassung

In den Jahren 2006/2007 wurden in der Gemeinde Sławno 15 Parkanlagen klassifiziert, von denen nur der Park in Notzkow unter Denkmalschutz gestellt wurde. Folgende Anlagen sind daraufhin konservatorisch erfasst wor-

den: Anlagen auf Gütern – Rötzenhagen A u. B, Jannewitz, Quatzow, Ristow, Schmarsow, Tychow; Waldanlagen – Alt Krakow, Freetz, Suckow Iu. II, Sigurdshof und in Alt Krakow die Anlage an der Kirche. Auf diesen Gebieten wachsen viele wertvolle Baum- und Straucharten, ebenso wie viele gut erhaltene Wege, Spaliere, Hecken und Baumgruppen. Zu den interessantesten gehören die Lindenallee in Quatzow mit 240–290 Jahre alten Bäumen, sie zählt zu den ältesten in Polen, und die doppelte Lindenallee in Tychow. Viele dieser Prachtstücke besitzen Denkmalstatus wie z.B. die Buche in Notzkow mit 415 cm Umfang und der Zuckerahorn mit 469 cm Umfang, in Tychow, Stieleichen mit 610, 570, 540, 515 und 420 cm Umfang, die kleinblättrige Linde mit 425 cm in Jannewitz und die Rotbuche mit 425 cm in Schmarsow. Es treten auch seltene Gewächse auf z.B. eine kanadische Tanne mit 280 cm Umfang, Stieleichen mit abgerundeten Blättern und Umfängen von 350, 280, 360 cm in Ristow. Der Riesenlebensbaum mit 395 cm, die Zuckerbirke mit 245 cm und die Sumpf zypresse mit 175 cm in Tychow. Seltene Kräuterarten sind: der Bärenknoblauch in Rötzenhagen C, das pfeilblättrige Gänsefüßchen in Quatzow, das Schneeglöckchen (Märzbecher) in Sigurdshof. Die Parkanlagen in der Gemeinde Sławno sind trotz vieler Zerstörungen und Vernachlässigungen wertvolle Naturobjekte, die einer besonderen Aufmerksamkeit bedürfen.

